

Afganistan – krajina svetla

Krajina svetla

Christine Gruwez, študovala iranistiku, perzské prostredie pozná z mnohých ciest a štúdií. Rozhovor o dejinách a perspektívach Afganistanu. Otázky kladie Wolfgang Held.

Vopred podotýkam, Afganistan som nikdy nenavštívila, ale zato všetky jeho susedné krajiny áno, a to nie len Irán, v ktorom som bola niekoľkokrát, ale aj Turkmenistan, Tadžikistan, Pakistan. Takže perzskú krajinu a kultúru poznám veľmi dobre. Až do 18. storočia patrili všetky tieto oblasti k Perzskej ríši a boli súčasťou perzskej kultúry. Obzvlášť to platí pre Afganistan a Irán, ktoré až do druhej polovice 17. storočia tvorili jeden kultúrny celok. Všetky tieto krajiny však majú spoločné korene, ako Zoroastrov ohnivý chrám a Zarathustrov ohnivý chrám.

Čo je pre túto hornatú krajinu Hindúkušu typické?

Svetlo! Je charakteristické tým, ako sa mení počas celého dňa. Je ťažké zachytiť ho na fotkách. Keď je slnko vysoko, svetlo je ostré ako britva a večer je nekonečne jemné a mäkké. Vidno tam ružové odtiene. V hlbokých údoliach sa vlnia rieky v tyrkysovo modrých farbách.

Neprekvapuje, že tam bolo náboženstvo svetla.

Samozrejme. Druhá najväčšia etnická skupina, Tadžici na severe, sú potomkami Manichejcov. Vytvorili manichejské kráľovstvá so svojimi biskupstvami v Samare a Buchare, čo je dnešný Uzbekistan. Neďaleko od dnes toľko diskutovaného afganského Marsar-e-Šarífu v Balchu sa narodil Džalál ad-Dín Muhammad Rúmí, najvýznamnejší perzský básnik stredoveku. Sufizmus, islamský mysticizmus, mal obrovské centrum v severnom Afganistane. Aj Avicenna alebo arabsky Ibn Sina, perzský lekár a veľký komentátor Aristotela, pochádzal z Buchary v dnešnom Uzbekistane.

Tento duchovný rozkvet sa podceňuje a zároveň sa preceňuje teroristická hrozba z Afganistanu. Pri útoku z 11. septembra nebol jediný afganský terorista, dokonca ani dnes sa medzinárodne nepotvrdili teroristi z Afganistanu.

To je pravda, pretože Taliban vo svojej podstate nie je žiadna teroristická skupina. Ak sledujeme históriu Talibanu, vidíme, že táto partizánska skupina sa vždy bránila okupantom. Jedným z charakteristických znakov islamizmu a terorizmu je, že sú medzinárodne aktívni a poprepájaní. Taliban sa snaží o oslobodenie svojej krajiny spod britskej, ruskej či – ako je tomu teraz – americkej okupácie.

Peter Scholl-Latour, expert na južnú Áziu, zdôraznil, že pre moslimov je neznesiteľné vidieť ozbrojených „neveriacich“ vo vlastnej krajine.

Je neúnosné, že do krajiny príde nejaká moc zo západu, so svojimi úplne inými spoločenskými pravidlami a myslí si, že všetci prevezmú jej pohľad na svet a spoločnosť. Afganistan je tragickým príkladom pýchy, ale nie je jediným. K neúnosnosti prispieva aj to, že samotnému Talibanu sa nedostalo uznania, aj napriek tomu, že tam koncom 20. storočia boli momenty, ktorým sa otvárali dvere. Aj u OSN Taliban žiadal uznanie. Dnes sa veľa hovorí o Pandžabských horách a bojoch, ktoré tam hrozia. Achmed Massoud, bojovník mudžahedínov, odporca bývalého Talibanu, bol vyhlásený za afganského národného hrdinu. Aj on sa snažil za uznanie v OSN. No to bolo zamietnuté. Dva dni pred atentátom z 11. septembra, bol zavraždený teroristami z al-Kaidy. Dvomi mužmi vydávajúcimi sa za belgických novinárov. Nechceli, aby došlo k zmiereniu so západom. Keď si spomenieme na 11. september, tak v Afganistane to platilo už 9. septembra. Massoud by bol skutočne schopný zmieriť sever s juhom, Tadžikov s Paštúnmi. Podľa neho, keď prišli do krajiny americké vojská, obrátil sa náboženský vodca Talibanu na Donalda Rumsfelda s prosbou, či by Taliban nemohol byť uznaný v OSN ako súčasť vlády. Boli momenty, kedy sa pre jednotu Afganistanu a jeho integráciu do

medzinárodného spoločenstva dalo niečo spraviť.

Takže jedna ruka Talibanu je schopná zmierenia, druhá krutých útokov.

Taliban vznikol z bojovníkov za oslobodenie, mudžahedinov, proti ruským okupantom. Po odchode Rusov v roku 1988 vznikol v Afganistane prvý emirát, ktorý trval až do roku 2001. V tomto období vládli Taliban a mudžahedíni a uskutočnilo sa tiež niekoľko reforiem. Juh a sever sa rozdelili, na niektorých miestach došlo dokonca k strašným násilnostiam, ale vždy bolo hlavným dôvodom dostať preč z krajiny akékoľvek formy cudzej okupácie. Za tragické považujem, že afganská vláda, vtedy ešte pod vedením vodcu Mollaha Omara vyhlásila od roku 2000 približne do roku 2002 fatwu o pestovaní a obchodovaní s drogami. Krátko po invázii amerických vojsk sa tento zákaz skončil. Spolupráca s vojenskými veliteľmi a snaha vyvážať drogy do Ruska spôsobili, že pestovanie opäť prudko vzrástlo. V súčasnosti afganská produkcia maku predstavuje viac ako 80 % svetového trhu.

Ako veľká ilúzia sa ukázala myšlienka Francisa Fukuymasa o „Konci dejín“, ktorá vychádzala z prijatia európskeho spoločenského modelu.

Je udivujúce, že afganská spoločnosť sa v 20. storočí najmenej trikrát pokúsila o ústavu. Dialo sa to paralelne s Iránom. Málo známe je aj to, že v Iráne je ústava, ktorá umožňuje demokraciu. Bolo to v roku 1906, kedy sa britskí aj ruskí politici pokúšali zabrániť hlasovaniu o ústave. Napriek tomu, táto ústava platí až do dnes a podmienky v Afganistane sú veľmi podobné. Až do roku 1996 mali v Afganistane kráľa, ktorého dosadili Briti. Tak, ako v Iráne, aj tam sú voľby každé štyri roky.

Ku ktorým neboli pripustení všetci kandidáti.

Áno, demokracia je obmedzená, ale formálne je to demokracia s dvoma komorami, pričom v každej z nich je určité percento duchovenstva. Nesmieme však zabudnúť, že aj Európa má demokraciu, ktorá ma svoje slabiny a obmedzenia.

Existuje teda perzská demokratická kultúra?

Áno, „demokratická“ v pôvodnom (starom) zmysle, predovšetkým na rodovej úrovni, kedy sa rodovo najstarší stretávajú a rozhodujú o miestnych politických otázkach. Ale čo vlastne znamená „demokratický“? Samotné slovo nestačí. V každom prípade ide o to, či obyvateľstvo akýmkoľvek spôsobom môže vyjadriť svoj názor. A to závisí od vzdelania krajiny. Predstava západu bola presadiť naše spoločenské a politické myslenie v krajine s tak vyspelou vlastnou kultúrou. To by sa navonok mohlo vydať, ale vnútorne k potrebnému vývoju nedošlo.

Akú úlohu zohráva vysoké percento analfabetizmu? U žien je to 80% u mužov 50%?

Áno, dôležité je, že aj mužov sa to týka. Vychádzam z toho, že starý indický kastový systém má ešte stále vplyv. Islam toto staré hierarchické myslenie potlačil, pretože podľa Islamu sú si všetci rovní, ale aj napriek tomu je to tam silne cítiť. To mi ukazuje, akú moc mal a z časti ešte má kastový systém. K tomu ešte tá obrovská priepasť medzi mestom a vidiekom. Vzdelaní žijú v mestách. Herat je mesto s tradičnou univerzitou, knižnicou a množstvom vzdelávacích inštitúcií. Kábul je naopak menej vzdelaný a preto je tu napodobňovanie západu viditeľnejšie. Prichádzajúc na vidiek, život sa stáva jednoduchším ale tvrdo sa zarába na živobytie. Pre týchto ľudí je ťažké, zúčastniť sa nejakých spoločenských zmien.

V Iráne aj v Afganistane sa, za posledných 40 rokov, znížila pôrodnosť o polovicu. To poukazuje na to, že vzdelanie žien sa zvyšuje. Sú ony kľúčom k budúcnosti?

Áno, ženy sa emancipujú. Prebieha to dvoma spôsobmi: Napodobňovanie západu v sociálnych mediách a konzume. Alebo druhý spôsob – škola a štúdium. Našťastie v Iráne môže študovať každý čo chce a ako dlho chce. Je to financované štátom. Väčšina žien v Afganistane a Iráne študuje medicínu a právo. Od nich potom závisí všetko, tak ako aj od mužov, ktorí sa síce tiež chcú vzdelávať, ale nemôžu, pretože patria do nižšej vrstvy .

Ako môže západ podporiť rozvoj v Afganistane?

Západ tam nemôže podporiť vôbec nič. Nemá tam čo robiť. Ešte stále som nepochopila, čo za podporu to malo byť za posledných 20 rokov. Čo tam robíme? Táto kultúra má ísť svojou cestou, svojim spôsobom a svojim tempom. Možno to bude trvať storočia, kým budú tam, kde si myslíme, že by mali byť. Ale musí to prebehnúť na ich spôsob. Demokracia stavia na dôstojnosti a rovnosti ľudí. Keď zrazu niekto príde a myslí si, že vie, aký by si mal byť, len hlboko protirečí demokracii. Pozrime sa na krajiny, ktorých okupoval Západ, ako napríklad Alžírsko alebo Egypt. Čo robia prví ľudia v populácii, ktorí sa tešia z požehnania vzdelania? Obrátili sa proti okupácii! Toto zasahovanie Západu pripravilo pôdu pre Islam, napríklad pre Moslimské bratstvo v Egypte. Študovali a potom si položili otázku: „Čo tu Západ robí?“ Boli prenasledovaní a väznení. V Alžírsku to bol Abd el-Kader, ktorý písal listy z francúzskeho zajatia, ktoré sa potom stali základom teroristických hnutí.

Je terorizmus len ozvena na obdobie okupácie?

Nedá sa to takto jednoducho povedať. V každom prípade sa pomoc Západu – aj keď nevedome- ešte neoslobodila od myšlienok z dôb kolonializmu. Je kresťanské, že sa chceme podeliť o blahobyť a slobodu, ktoré sme dosiahli za kapitalizmu. Ale nie nútením! Kresťanské je tiež si myslieť, že blížny má v sebe úctu a hodnoty, na základe ktorých sa môže sám rozhodnúť.

Helmut Schmidt v jednom rozhovore povedal, že žiadnemu moslimovi nie je skryté, že my kresťania sa na islamské náboženstvo z hľadiska individualizácie a osvietenstva pozeráme zhora.

Áno, to pociťujú všetci – aj tí, čo žijú tu medzi nami.

Ako možno túto pýchu prekonať?

Rudolf Steiner a s ním aj veľa spirituálnych učiteľov zdôrazňuje, že pokora je bránou k duchu. Pýcha túto cestu uzatvára. To platí rovnako pre tých, ktorí sú takto ponížení, ako aj pre všetkých, ktorí sú do tejto arogancie zapletení – uzatvára. Človek si myslí, že je o niekoľko krokov popredu a pritom si vôbec nevšimne, ako sa pýchou vzdialil svojim blíznym. S rôznymi skupinami z Nemecka, Švajčiarska alebo Holandska som absolvovala veľa ciest do perzských oblastí a na Blízky východ, napríklad do Libanonu alebo Sýrie. Prvýkrát videli človeka kľachiaceho a modliaceho sa na kraji cesty a vpravili si: „Prečo je na zemi?“ V jednej mešite sa dal niekto zmýliť tým, že v nej všetky hodiny zastali a že sú pravdepodobne pokazené. Nevedel, že hodiny ukazujú aktuálny čas modlitby a že sa pravidelne nastavujú. Divíme sa tiež, že v iránskej domácnosti je vysávač. Alebo človek príde na návštevu: „Ty máš skutočne kuchyňu?“ To všetko vyzerá možno nevinne, ale je to prejav našej pýchy.

Aby sme sa stali jedným ľudstvom, musíme prijať túto pýchu – či? Ako ste ju prijali a pretvorili vy?

Neviem, či sa mi to podarilo. Ešte stále sa dost často pristihnem pri tom, ako pochybujem. Napríklad, ak si v knižnici pýtam nejakú knihu a predom mnou zrazu stojí človek z čiernej Afriky, myslím si, že ju určite nenájde. Bojujem s tým každý deň.

Mahmud Erol Kilic, profesor sufizmu v tureckej Konji, na jednom podujatí v Goetheanume zdôraznil, že ako moslim žijete s problémom, že v Európe nenájdete kresťanstvo. Človek chce stavať mosty a nenachádza náboženský náprotivok, ale materializmus a konzum.

Už niekoľko desiatok rokov sa pýtam sama seba, ako sa navzájom nájdeme – nie len medzi kresťanstvom a islamom, ale tu je problém najpálčivejší. Pociťujem túžbu po kresťanstve v iných náboženstvách. Raz som bola s jednou veľmi vzdelanou pakistanskou ženou v Chartres. Šli sme do katedrály, kde sa spievalo. Spýtala sa ma: „Kde sa tu môžem pomodliť?“. Bola to riaditeľka Akadémie umení v Lahore. Posadila sa a začala sa modliť. Pre ňu je Chartres dom Boha a tam sa modlí.

Vyšlo v časopise Das Goetheanum